

چگونگی نمایش ازدواج و طلاق در سریال‌های ایرانی

دکتر محمد قربانی*
دکتر اسماعیل سعدی‌پور**

تاریخ دریافت: ۸۶/۵/۲۵ تاریخ اصلاح: ۸۶/۱۰/۱ تاریخ پذیرش نهایی: ۸۶/۱۲/۱۳

چکیده

مقاله حاضر برگرفته از پژوهشی است که چگونگی نمایش ازدواج و طلاق را در سریال‌های ایرانی بررسی می‌کند. در این پژوهش از میان سریال‌های پخش شده، از شبکه‌های یک، دو، سه و پنج ۱۰ سریال به عنوان نمونه انتخاب شده است. این نمونه که شامل سریال‌های «مشق عشق» و «مزرعه کوچک» از شبکه یک، «او یک فرشته بود»، «پیله‌های پرواز» و «تا غروب» از شبکه دو؛ «متهم گریخت»، «شبی از شب‌ها» و «ریحانه» از شبکه سه؛ «برای آخرین بار» و «قلب» از شبکه پنج بوده است، با روش تحلیل محتوا و با عنایت به متغیرهای پژوهش بررسی شده است. از جمله نتایج مهم پژوهش این بود که نیمی از ازدواج‌های به نمایش درآمده در سریال‌ها، تنها برای جذابیت داستان بوده است.

واژه‌های کلیدی: مجموعه‌های تلویزیونی، ازدواج، طلاق، روابط مرد و زن.

---

* دکترای روان‌شناسی.

** دکترای روان‌شناسی - استادیار دانشگاه علامه طباطبائی - دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی.

مقدمه

نخستین وظیفه هنجارهای اخلاقی یک جامعه، تنظیم روابط مرد و زن بر پایه‌های مناسب است. انسانی‌ترین عمل برای تنظیم این روابط، پیوند زناشویی است که می‌توان از آن به عنوان عامل اصلی اتحاد زن و مرد برای بهبود و پیشرفت در آینده یاد کرد. ازدواج، پیوندی است میان زن و مرد که زیربنای آن نیازی زیستی است و سبب پیدایی خانواده و تداوم آن است. (اعزازی، ۱۳۷۳)

ازدواج از دیدگاه اسلام امری مستحب و در برخی موارد واجب است و اگر به قصد قربت انجام گیرد عبادت نیز محسوب می‌شود. برای نمونه رسول خدا (ص) فرمود هیچ بنایی در اسلام بنیانگذاری نشده که نزد خدا محبوب‌تر از ازدواج باشد (وسایل الشیعه، ج ۱۴: ۳). در قرآن کریم ازدواج یک سنت الهی دانسته شده، زنان بی‌شوهر و مردان بی‌زن به ازدواج با یکدیگر توصیه شده‌اند و مجرد پلید شمرده شده است. (مطهری، ۱۳۷۵)

در نظام جمهوری اسلامی ایران، خانواده از اهمیت خاصی برخوردار است تا آنجا که در مقدمه قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، خانواده، واحد بنیادین جامعه و کانون اصلی رشد و تعالی انسان معرفی شده است. همه قوانین و مقررات و برنامه‌ریزی‌ها، باید در جهت آسان کردن تشکیل خانواده، پاسداری از قداست آن و استواری روابط خانوادگی بر پایه حقوق اسلامی باشد.

حدود ۹۵ درصد از آدمیان در برهه‌ای از زمان ازدواج می‌کنند. تحقیقات گوناگون نشان می‌دهد افراد متأهل، در مجموع خوشبخت‌تر و راضی‌تر از افراد مجرد، مطلقه و بدون همسر هستند. همچنین ازدواج، با شادکامی بیشتر، رابطه دارد (رابینز، ۱۹۹۳)، برای (۱۹۹۸) معتقد است یک ازدواج خوب، از لحاظ روانی نیز خاصیت درمانی دارد و می‌تواند به شخص در غلبه بر عوارض ناخوشایند دوران کودکی کمک کند. امری (۱۹۹۹) گزارش کرده است ۲۴ درصد از کسانی که برای حل مشکلات روانی خود در پی دریافت کمک‌های تخصصی هستند، این مشکلات را با کارکرد زناشویی ضعیف مرتبط می‌دانند. بلرم، اثر و وایت چنین نتیجه گرفته‌اند که «میان ناآرامی‌های زناشویی و اختلال جسمانی و عاطفی رابطه‌ای صریح و روشن وجود دارد».

هرگاه طلاق را نقطه مقابل ازدواج موفق بدانیم، آن را پدیده‌ای غمبار قلمداد خواهیم کرد چنان که از پیامبر اکرم (ص) نقل است: ابغض الاشیاء عندی الطلاق (ناپسندترین امور نزد من طلاق است). طلاق را می‌توان از مهم‌ترین پدیده‌های حیات انسانی تلقی کرد. این پدیده، دارای ابعادی به گستردگی تمام جوانب و ابعاد جامعه انسانی است و با تأثیرات روانی، اقتصادی و اجتماعی متفاوتی همراه است. افرادی که متارکه کرده‌اند، افسرده‌اند و خود را از لحاظ اجتماعی، نابسنده و فاقد مهارت‌های اساسی ارتباط می‌دانند (باس، ۲۰۰۱). زنان مطلقه، مشکلات اقتصادی و افت شرایط زندگی را نیز علاوه بر معضلات قبلی تجربه می‌کنند و این موجب افزایش انحراف‌های اخلاقی می‌شود (کالدول و همکاران، ۱۹۹۸). فرزندان والدین طلاق گرفته نیز از جهات گوناگون در معرض خطر هستند. یافته‌ها نشان می‌دهد تقریباً برای تمام کودکان، طلاق تجربه‌ای دردناک و تلخ است و اکثر کودکان در دو سال اول پس از طلاق دچار اختلال می‌شوند. (بری، ۱۹۹۸)

اولین واکنش‌های کودکان در برابر طلاق عبارت است از: عصبانیت، افسردگی و احساس گناه. همچنان که پرخاشگری، ضعف عزت نفس و اضطراب نیز از جمله اثرات درازمدت طلاق بر کودکان است. بعضی از اثرات طلاق، در بزرگسالی نیز همچنان پا برجاست می‌ماند. (بیابانگرد، ۱۳۷۹)

تحقیقات در ایران نیز تأثیرات منفی طلاق را بر کودکان و نوجوانان تأیید می‌کند. (جلیلیان، ۱۳۷۵؛ باقریان، ۱۳۸۰؛ جهان‌دیده، ۱۳۷۶؛ رنجبر، ۱۳۷۹؛ ساروخانی، ۱۳۷۶؛ حسینی، ۱۳۷۴)

آمارها و تحقیقات نشان می‌دهند نهاد خانواده، در ایران امروز، دست به گریبان معضلات و مشکلات اساسی شده است. به گونه‌ای که برخی، از موقعیت کنونی با عنوان بحران زندگی خانوادگی یاد می‌کنند:

براساس آمار رسمی، در ۹ ماهه اول سال ۸۴، ۶۰۲۳۴۷ مورد ازدواج و ۶۳۱۲۵ مورد طلاق در کل کشور به ثبت رسیده، یعنی از هر ۱۰ مورد ازدواج یک مورد به طلاق انجامیده است. از این میان ۹۵۸۴۲ مورد ازدواج و ۱۷۵۰۰ مورد طلاق مربوط به استان تهران بوده است به عبارتی، $\frac{1}{5}$ ازدواج‌ها در تهران، منجر به طلاق می‌شود و بر این اساس، میانگین طلاق در استان تهران دو برابر میانگین کشور است.

از مجموع ازدواج‌های ثبت شده طی ۶ ماه نخست سال ۸۴، ۲۹۰۴۰۵ مورد شهری و ۱۱۸۰۰۴ مورد روستایی بوده است. همچنین در همین دوره (۶ ماه نخست سال ۸۴)، ۴۰۸۰۴ فقره طلاق در کشور ثبت شده که این رقم در مدت مشابه سال گذشته، ۳۸۰۲۲ مورد بوده و این بیانگر رشد ۷/۳۱۷ درصدی طلاق است. از مجموع طلاق‌های ثبت شده در این دوره ۳۳۹۸۰ مورد در شهرها و ۶۸۲۴ مورد در روستاها اتفاق افتاده است که این رقم، نسبت به ۳۳۰۵۶ فقره طلاق شهری و ۴۹۶۶ فقره طلاق روستایی در سال ۸۳ به ترتیب ۲/۸ و ۳/۷۴۱ درصد رشد را نشان می‌دهد. (شریف نیوز، ۸ آذر ۱۳۸۴)

رسانه و ازدواج

تلویزیون یکی از پربیننده‌ترین رسانه‌های جمعی است و نقش‌های متفاوتی را از آموزش، جامعه‌پذیری و انتقال فرهنگ تا تغییر اجتماعی ایفا، می‌کند. به طور کلی، اندیشمندان تأثیر تلویزیون را در سه مولفه شناخت، تغییر ارزش‌ها و تغییر رفتار خلاصه می‌کنند که از طریق سه کارکرد شناخته شده تلویزیون (خبری، سرگرمی، تبلیغات) شکل می‌گیرند. تلویزیون در زمینه ازدواج و طلاق می‌تواند به دو صورت تأثیرگذار باشد:

الف) با به تصویر کشیدن معیارهای منطقی ازدواج، دوره نامزدی، عقد، تشریفات و رسوم نادرست، جهیزیه، مهریه، پیامدهای منفی دیر ازدواج کردن، ازدواج نکردن، طلاق و غیره؛ جامعه را به خود آگاهی برساند.

ب) با نشان دادن وضعیت مطلوب ازدواج و ارائه راه‌حل‌های عملی در خصوص ازدواج و رفتار زن و شوهرهای رضایتمند از ازدواج، جامعه را به سوی تحول در ساختار خانواده هدایت کند.

در همین زمینه سازمان صداوسیما محورهای اولویت‌های تولید و پخش برنامه‌های گروه‌های خانواده و جوان را که مرتبط با ازدواج و طلاق هستند، به شرح زیر اعلام کرده است:

- تبیین ضرورت رواج ازدواج آسان در عین واقع‌بینی.

- تبیین ملاک‌های صحیح انتخاب همسر بر اساس فرهنگ اصیل اسلامی و نقد و ارزیابی ملاک‌های موجود در جامعه.
- شناسایی و تلاش در جهت رفع موانع فرهنگی ازدواج.
- معرفی و شناسایی علل و ابعاد مختلف بحران طلاق در جامعه و راهکارهای پیشگیری از آن.
- تشویق و ترغیب یاری کردن افراد مجرد برای تشکیل خانواده و تبیین آثار و برکات فردی و اجتماعی این امر.
- ترویج ازدواج آسان با در نظر گرفتن واقعیات و آینده‌نگری.
- تشویق به کاهش سن ازدواج به عنوان راه طبیعی دستیابی به کمال. (سروش، ۱۳۸۳: ۸۳ - ۷۱)

ازدواج در دین اسلام و نظام جمهوری اسلامی ایران، اهمیت خاصی دارد و یکی از وظایف مهم صداوسیما تقویت و تحکیم نهاد خانواده و بالا بردن سطح بهداشت روانی جامعه است. با توجه به آسیب‌های اجتماعی موجود در زمینه ازدواج و طلاق (افزایش ازدواج موقت و طلاق، بالا رفتن سن ازدواج و کاهش ازدواج) و از سوی دیگر، اهمیت و نقش صداوسیما در این زمینه و با عنایت به اینکه تاکنون پژوهشی در خصوص چگونگی نمایش ازدواج و طلاق در سریال‌های تلویزیونی صورت نگرفته است، بررسی علمی محتوای پیام‌های ارسال شده، موجب بازشناسی نقاط قوت و ضعف آنها خواهد شد و تولید برنامه‌های اصولی و حرفه‌ای را میسر خواهد کرد.

اهداف پژوهش

- پژوهش حاضر در پی دستیابی به سه هدف عمده است:
- الف) شناخت «ازدواج‌های» نمایش داده شده از لحاظ جامعه‌شناختی و روان‌شناختی.
- ب) شناخت «طلاق‌های» نمایش داده شده از لحاظ جامعه‌شناختی و روان‌شناختی.
- ج) شناخت وضعیت مطلوب نمایش «ازدواج» و «طلاق» در سریال‌های تلویزیونی تولید داخلی.

پرسش‌های پژوهش

پرسش‌های پژوهش که متناظر با اهداف آن هستند، عبارتند از:

الف) «ازدواج» در سریال‌های مورد بررسی چگونه به تصویر کشیده شده است؟

۱. به چه میزان به ازدواج در سریال‌ها پرداخته شده است؟ در کدام سریال‌ها؟

۲. نوع رابطه زن و مرد سریال از لحاظ ازدواج دائم، ازدواج موقت و... چگونه

است؟

۳. زن و مرد سریال‌ها از نظر دارا بودن سابقه ازدواج و طلاق چگونه هستند؟

۴. روش‌گزینش همسر (با شناخت، بدون شناخت) در سریال‌ها چگونه است؟

۵. شناخت زن و مرد از یکدیگر در سریال‌ها چگونه است؟

۶. زن و مرد سریال‌ها به چه میزان روابط عاشقانه پیش از ازدواج دارند؟

۷. نحوه انتخاب زوج (خواستگاری، اجباری) در سریال‌ها چگونه است؟

۸. نقش والدین دختر و پسر در ازدواج چگونه به تصویر کشیده شده است؟

۹. در سریال‌ها، توقعات خانواده دختر از پسر چیست؟

۱۰. آیا حمایت‌های مالی والدین در ازدواج فرزند به تصویر کشیده شده است؟

۱۱. مهریه، شیربها و شروط ضمن عقد ازدواج‌های تصویر شده چگونه است؟

۱۲. آیا در سریال‌ها مهریه، شیربها، جهیزیه مفصل و مراسم جشن عروسی مجلل به

چالش کشیده شده است؟

۱۳. در سریال‌ها چه نوع ازدواجی (سنتی - غیرسنتی) به تصویر کشیده شده است؟

۱۴. دوره تاریخی ازدواج‌های تصویر شده، چه زمانی است؟

۱۵. آیا دختر و پسر تصویر شده در حال ازدواج از نظر سنی، تحصیلی، شغلی،

اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، مذهبی، قومی، ظاهری، سلامت جسمانی، هوشی، عاطفی،

اخلاقی با هم تناسب و تناسب دارند؟

۱۶. آیا پیامدهای منفی ازدواج زود هنگام به تصویر کشیده شده است؟

۱۷. آیا به علل تأخیر ازدواج (علل فردی، خانوادگی، اقتصادی، اجتماعی) در

سریال‌ها پرداخته شده است؟ به کدام علل؟

۱۸. آیا در سریال‌ها بر توکل به خدا در امر ازدواج تأکید شده است؟

۱۹. آیا در سریال‌ها بر ازدواج به عنوان عمل به تکلیف الهی تأکید شده است؟

۲۰. هدف سریال از طراحی و به تصویر کشیدن ازدواج چیست؟
- ب) طلاق در سریال‌های مورد بررسی چگونه به تصویر کشیده شده است؟
۱. به چه میزان به طلاق در سریال‌ها پرداخته شده است؟ در کدام سریال‌ها؟
  ۲. دوره تاریخی طلاق‌های تصویر شده چه زمانی است؟
  ۳. آیا زن و مرد تصویر شده در حال طلاق از نظر، سنی، تحصیلی، شغلی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، مذهبی، قومی، ظاهری، سلامت جسمانی، هوشی، عاطفی، اخلاقی با هم تناسب و تناسب دارند؟
  ۴. دلایل جدایی زن و مرد از یکدیگر در سریال‌ها چیست؟
  ۵. آیا خانواده زن و مرد در جدایی نقش دارند؟
  ۶. آیا والدین یا اعضای خانواده زوج در حال جدایی، سابقه طلاق دارند؟
  ۷. والدین زوج در حال جدایی، چه نگرشی نسبت به طلاق دارند؟
  ۸. آیا بزرگ‌ترها نقش میانجیگری را در جلوگیری از طلاق ایفا می‌کنند؟
  ۹. آیا به علل جدایی (فردی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی) در سریال‌ها پرداخته شده است؟ به کدام علل؟
  ۱۰. آیا به پیامدهای منفی جدایی زن و مرد (فردی، خانوادگی و اجتماعی) در سریال‌ها پرداخته شده است؟ به کدام پیامدهای منفی؟
  ۱۱. انتخاب اولیه زوج در حال جدایی چگونه است؟
- ج) «ازدواج» و «طلاق» در سریال‌های تلویزیونی داخلی به چه نحو، باید نمایش داده شود؟

روش تحقیق

این پژوهش با روش تحلیل محتوا صورت گرفته است. روش مورد استفاده در این پژوهش، روش مقوله‌ای است. با استفاده از این روش هر «ازدواج» و «طلاق» از نظر متغیرهای تعیین شده بررسی، دسته‌بندی و جداول توزیع فراوانی آن ترسیم می‌شود.

واحد تحلیل: واحد تحلیل، «کل» هر سریال (آغاز تا پایان آن) است.^۱ واحد شمارش نیز برای بررسی متغیرهای مربوط به «ازدواج»، هر «ازدواج» و برای بررسی متغیرهای مربوط به «طلاق»، هر طلاق است. واحد ثبت، با واحد شمارش یکسان است.

جامعه آماری این پژوهش را کلیه سریال‌های پخش شده در ۹ ماهه اول سال ۸۴ از شبکه‌های ۱، ۲، ۳ و ۵ تشکیل می‌دهد که در آنها، حداقل یک مورد ازدواج یا طلاق نمایش داده شده است.^۲

روش نمونه‌گیری و نمونه مورد بررسی: از آنجا که در این پژوهش، پرداختن سریال به ازدواج یا طلاق، شرط اولیه انتخاب نمونه از جامعه بوده است، نمونه‌گیری، با روش هدفمند انجام شده است. همچنین شرط دوم انتخاب نمونه، پخش سریال در ۹ ماهه اول سال ۸۴ بوده است، بنابراین با این دو شرط، نمونه مورد بررسی به طور هدفمند انتخاب شد. به دلیل اینکه تعداد سریال‌های پخش شده منطبق با این دو شرط اصلی، کم بود، کلیه سریال‌های منطبق با این دو شرط به عنوان نمونه مورد بررسی انتخاب شدند.^۳ (جدول شماره ۱)

جدول شماره ۱- نمونه مورد بررسی به تفکیک شبکه، نام سریال و تعداد قسمت‌های سریال

تعداد قسمت‌ها	نام سریال	شبکه
۱۹	مشق عشق	یک
۱۶	مزرعه کوچک	
۲۵	او یک فرشته بود	دو
۱۶	پيله‌های پرواز	
۲۰	تا غروب	
۲۶	متهم گریخت	سه
۲۴	شبی از شب‌ها	
۲۶	ریحانه	
۲۷	برای آخرین بار	پنج
۷	قلب	
۲۰۶	۱۰	جمع

روش جمع‌آوری اطلاعات: در این پژوهش، سریال‌ها از نظر معیارهای ازدواج و

طلاق با استفاده از دستورالعمل کدگذاری مورد بررسی قرار گرفته‌اند (۱۹ متغیر). داده‌های به دست آمده با نرم‌افزار آماری spss تحلیل و اطلاعات در قالب جداول یک‌بعدی و دوبعدی ارائه شده‌اند.

به منظور تعیین اعتبار نیز از اعتبار صوری استفاده شده است. ابتدا دستورالعمل پژوهش «ازدواج»، با ۷۹ متغیر و «طلاق»، با ۴۰ متغیر به سه کارشناس^۴ داده شد و براساس نظر کارشناسی آنان دستورالعمل کدگذاری «ازدواج»، از ۷۹ متغیر به ۷۱ متغیر و دستورالعمل «طلاق»، از ۴۰ متغیر به ۳۶ متغیر کاهش یافت. برای ملاحظه دستورالعمل نهایی شده براساس نظر کارشناسان، به اصل گزارش مراجعه شود. برای محاسبه ضریب قابلیت اعتماد به کدگذاری مقوله‌ها و در نتیجه رعایت اصل عینیت لازم شد ضریب قابلیت اعتماد (پایایی) برای برخی از متغیرهای پژوهش، به صورت جداگانه محاسبه شود. به منظور محاسبه ضریب قابلیت اعتماد، از فرمول ویلیام اسکات $\pi = \frac{\rho_o - \rho_e}{1 - \rho_e}$ برای مقیاس اسمی استفاده شد. ضرایب^۵ به دست آمده در جداول ۲ و ۳ نشان می‌دهد کدگذاری اولیه متغیرهای پژوهش از قابلیت اعتماد بالایی برخوردارند. اگر ضریب قابلیت اعتماد از ۷۰ درصد بیشتر باشد، می‌توان کدگذاری اولیه را قابل اعتماد دانست.

جدول شماره ۲- ضریب قابلیت اعتماد متغیرهای مربوط به ازدواج در نمونه مورد بررسی (30 مورد ازدواج)

π	P_e	P_o	موارد توافق	محاسبات متغیر
۰/۸۸	۰/۳۸۸	۰/۹۳	۲۸	میزان روابط عاشقانه زن و مرد
۱	۰/۵۸۰	۱	۳۰	حمایت‌های والدین در امر ازدواج
۱	۰/۱۹۰	۱	۳۰	به چالش کشیدن مهریه بالا
۱	۰/۶۲۷	۱	۳۰	نوع جهیزیه
۰/۸۵	۰/۷۲۱	۰/۹۶	۲۹	نوع ازدواج (سستی - نوین)
۰/۸۷	۰/۴۵۹	۰/۹۳	۲۸	میزان زیبایی زن
۰/۸۷	۰/۴۲۰	۰/۹۳	۲۸	میزان زیبایی مرد
۰/۹۳	۰/۳۶۸	۰/۹۶	۲۹	تناسب فرهنگی زن و مرد
۰/۹۴	۰/۱۲۵	۰/۹۶	۲۹	پایبندی مذهبی زن
۰/۹۴	۰/۲۵۳	۰/۹۶	۲۹	پایبندی مذهبی مرد
۰/۹۱	۰/۵۳۵	۰/۹۶	۲۹	سطح هوشی مرد
۰/۹۲	۰/۴۷۲	۰/۹۶	۲۹	سطح هوشی زن
۰/۸۵	۰/۵۰۸	۰/۹۳	۲۸	تناسب عاطفی زن و مرد
۰/۹۴	۰/۳۲۷	۰/۹۶	۲۹	تناسب صفات اخلاقی زن و مرد
۱	۰/۵۰۲	۱	۳۰	هدف سریال

جدول شماره 3- ضریب قابلیت اعتماد متغیرهای مربوط به طلاق در نمونه مورد بررسی 16 مورد طلاق)

π	P_e	P_o	موارد توافق	محاسبات
				متغیر
۰/۸۸	۰/۳۷۵	۰/۹۳	۱۵	تناسب فرهنگی زوج در حال جدایی
۱	۰/۴۱۴	۱	۱۶	تناسب مذهبی زوج در حال جدایی
۰/۷۸	۰/۶۷۸	۰/۹۳	۱۵	تناسب هوشی زوج در حال جدایی
۰/۸۸	۰/۴۰۶	۰/۹۳	۱۵	تناسب عاطفی زوج در حال جدایی
۰/۷۸	۰/۳۸۲	۰/۸۷	۱۴	تناسب اخلاقی زوج در حال جدایی

یافته‌های پژوهش

- نیمی از ازدواج‌های به تصویر کشیده شده، صرفاً برای جذابیت داستان سریال‌هاست.
- در نمونه مورد بررسی، دو مورد ازدواج موقت به تصویر کشیده شده صرفاً برای القای حس منفی به مخاطب بوده است (سریال «ریحانه» از شبکه سه و سریال «تا غروب» از شبکه دو).
- نیمی از آشنایی‌های زنان و مردان سریال‌ها، از طریق وساطت دیگران و با سابقه قبلی و نیمی دیگر در زمانی کوتاه و بدون سابقه (دلباختگی در یک نگاه) صورت گرفته است.
- دو مورد از سه مورد آشنایی به روش دلباختگی در یک نگاه و شش مورد از یازده مورد آشنایی کوتاه مدت، در پایان به ازدواج موفقیت‌آمیز و خوشبخت منتهی شده است.
- یک مورد از آشنایی با وساطت دیگران، به ازدواج منتهی نشده است و یک مورد دیگر به ازدواج با نارضایتی منتهی شده است.
- پنج مورد از مجموع روابط زن و مرد به نمایش درآمده در سریال‌ها که همراه با

شناخت دو طرفه بوده، منتهی به ازدواج نشده است و پنج مورد آنها که از شناخت یک طرفه (یکی از زن یا مرد) برخوردار بوده، به ازدواج موفقیت‌آمیز و با خوشبختی منتهی شده است. دو مورد از روابط زن و مرد که با شناخت همراه نبوده، به ازدواج موفقیت‌آمیز و خوشبختی منجر شده است.

■ یک مورد از ازدواج‌های مورد بررسی، به دلیل شرایط زندگی؛ یک مورد به دلیل توافق پدر و مادر و مورد دیگر، بنا به سنت خانواده و عقد در زمان تولد صورت گرفته و کلیه موارد یاد شده ازدواج‌های موفقیت‌آمیزی بوده‌اند (در سریال «تا غروب»، رابطه بهرام و شوان).

■ در نیمی از سریال‌های مورد بررسی، والدین دختر و پسر در ازدواج آنان نقشی نداشته‌اند و نقش والدین به تصویر کشیده نشده است.

■ نزدیک به $\frac{2}{3}$ از سریال‌های مورد بررسی، به توقعات خانواده دختر از داماد نپرداخته‌اند.

■ تنها در دو مورد از ازدواج‌های مورد بررسی، مهریه عروس و شروط ضمن عقد ذکر شده که مهریه در یک ازدواج معادل آزادی برادر از زندان و در ازدواج دیگر، چهارده سکه طلا بوده است.

■ تنها در سه ازدواج، مهریه بالا و جهیزیه تجملی نکوهش شده است. در یک ازدواج، جهیزیه مجلل و در سه ازدواج، مراسم جشن عروسی مجلل و تشریفاتی تأیید شده است.

■ $\frac{1}{6}$ از ازدواج‌های مورد بررسی، به شکل سنتی بوده است.

■ سن $\frac{1}{5}$ از مردان و $\frac{1}{6}$ از زنان مورد بررسی در حال ازدواج، بالای ۴۰ سال بوده است. همچنین سه مرد و دو زن در حال ازدواج، بالای ۶۰ سال داشته‌اند.

■ در بیش از نیمی از ازدواج‌های مورد بررسی، تناسب و تجانس نسبی بین زن و مرد وجود نداشته است.

■ در $\frac{1}{3}$ ازدواج‌های مورد بررسی، تناسب و تجانس تحصیلی بین زن و مرد وجود نداشته و این تناسب در هفت مورد نامشخص بوده است.

■ در بیش از $\frac{1}{3}$ ازدواج‌ها، تناسب و تجانس شغلی بین زن و مرد وجود نداشته است.

- در بیش از $\frac{1}{3}$ ازدواج‌ها، تناسب و تجانس در طبقه اجتماعی و اقتصادی زن و مرد وجود نداشته است.
- در $\frac{1}{3}$ ازدواج‌ها، تناسب و تجانس فرهنگی بین زن و مرد وجود نداشته و در شش مورد نامشخص بوده است. در سه مورد از ازدواج‌ها، بین زن و مرد از نظر سلامت جسمانی تناسب وجود نداشته است. در چهار مورد از ازدواج‌های مورد بررسی، زن و مرد از نظر قومی با هم تناسب نداشته‌اند.
- پایبندی مذهبی زن و مرد، در بیش از $\frac{1}{3}$ ازدواج‌های مورد بررسی به تصویر کشیده نشده است و در بیش از $\frac{1}{3}$ ازدواج‌ها، زن و مرد از این حیث نامتجانس بوده‌اند.
- در بیش از $\frac{1}{3}$ ازدواج‌ها، زن و مرد از نظر صفات اخلاقی، تناسب و تجانس نداشته‌اند.
- در $\frac{5}{6}$ ازدواج‌ها، زن و مرد از نظر هوشی با هم متجانس و متناسب بوده‌اند.
- بیش از نیمی از روابط زنان و مردانی که فاقد تجانس در زمینه‌های گوناگون بوده‌اند، به ازدواج موفقیت‌آمیز و سعادت‌مند منتهی شده و تنها در سه مورد به ازدواج ناموفق انجامیده است.
- هیچ یک از زن و شوهرهای به تصویر کشیده شده در ازدواج، روستایی نبوده‌اند.
- تنها در $\frac{1}{3}$ از ازدواج‌های مورد بررسی، بر «توکل به خدا در امر ازدواج» تأکید و توصیه شده است.
- در سریال‌های مورد بررسی، تعداد ۱۶ مورد رابطه منجر به جدایی به تصویر کشیده شده بود.
- در بیش از $\frac{4}{5}$ جدایی‌های تصویر شده، زن و مرد از نظر سنی، قومی، سلامت جسمانی و هوشی با هم تناسب داشته‌اند.
- در نزدیک به نیمی از جدایی‌ها، زن و مرد از نظر تحصیلی و اجتماعی با هم تناسب داشته‌اند.
- در نزدیک به $\frac{2}{5}$ از جدایی‌های مورد بررسی، زن و مرد از نظر شغلی، اقتصادی و عاطفی با هم تناسب داشته‌اند.
- به طور متوسط در $\frac{1}{4}$ از جدایی‌های مورد بررسی، «تناسب» و «نبود تناسب» زن و مرد در سریال‌ها «نامشخص» بوده است.

- تنها در نیمی از جدایی‌های مورد بررسی، نبود تناسب و تجانس زن و مرد در زمینه‌های اخلاقی، عاطفی و فرهنگی به تصویر کشیده شده است.
- در نزدیک به نیمی از جدایی‌های مردان و در نزدیک به $\frac{1}{4}$ از جدایی‌های زنان، دلایل جدایی «نامشخص» بوده است.
- در $\frac{1}{4}$ از جدایی‌ها، خانواده زن و در کمتر از $\frac{1}{5}$ جدایی‌ها، خانواده مرد نقش داشته است.
- وضعیت والدین $\frac{1}{3}$ از زنان و مردان در حال جدایی و حدود $\frac{1}{4}$ سایر اعضای خانواده آنها از نظر دارا بودن سابقه طلاق «نامشخص» بوده است.
- نگرش والدین نزدیک به $\frac{2}{3}$ از زنان و مردان در حال جدایی، نسبت به طلاق «نامشخص» بوده است. همچنین از میان والدینی که نگرش آنان نسبت به طلاق مشخص بوده، نیمی مخالف و نیمی موافق طلاق بوده‌اند.
- در بیش از نیمی از جدایی‌های زنان و مردان، نقش میانجیگری بزرگ‌ترها در جلوگیری از جدایی نشان داده نشده و در کمتر از نیمی از جدایی‌ها این نقش به تصویر کشیده شده است.
- در جدایی‌های مورد بررسی، بیشتر به علل فردی جدایی تأکید شده است تا علل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.
- در جدایی‌های مورد بررسی، بیشتر به پیامدهای فردی منفی طلاق پرداخته شده است. شایان ذکر است $\frac{3}{4}$ از زوج‌های در حال جدایی فرزند نداشته‌اند.
- در نزدیک به $\frac{2}{5}$ از جدایی‌های مورد بررسی، انتخاب همسر از جانب زن و مرد با علاقه و شناخت متقابل بوده است.

نتیجه

در این قسمت براساس داده‌های به دست آمده از پژوهش به تحلیل یافته‌ها

می‌پردازیم:

- از دید اسلام، «ازدواج» مستحب مؤکد است و هیچ بنیانی نزد خداوند محبوب‌تر از ازدواج نیست. همچنین در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، خانواده واحد بنیادین جامعه و کانون اصلی رشد و تعالی انسان معرفی شده است، پرداختن به ازدواج از جمله اولویت‌های تولید و پخش در برنامه‌های خانواده و جوان سازمان صداوسیما است. در پژوهش حاضر، ۵۳ درصد از پاسخگویان معتقد بوده‌اند صداوسیما در آگاهی دادن به جوانان در زمینه آثار و نتایج ازدواج در حد «زیاد و خیلی زیاد» موفق بوده است و ۱۶/۱ درصد یکی از راه‌هایی را که صداوسیما می‌تواند جوانان را از آثار و نتایج ازدواج آگاه کند، ساخت فیلم و سریال دانسته‌اند. در پژوهش دیگری (بیابانگرد، ۱۳۷۹) ۲۲ درصد پاسخگویان تعدادی از برنامه‌های تلویزیون را در ایجاد اختلاف میان زن و شوهرها مؤثر دانسته‌اند و چگونگی تأثیر این برنامه‌ها را از طریق نشان دادن تجملات زیاد و در نتیجه بالا بردن سطح توقعات و همچنین به تصویر کشیدن راه‌های ایجاد اختلاف بین زن و شوهرها بیان کرده‌اند، بنابراین بررسی چگونگی بازنمایی ازدواج و طلاق در سریال‌های تلویزیونی ضروری به نظر می‌رسد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد هر چند در سریال‌های مورد بررسی، ۳۰ مورد روابط صمیمانه زن و مرد به تصویر کشیده شده، متأسفانه نزدیک به نیمی از موارد صرفاً برای جذابیت داستان بوده است.
- با توجه به پژوهش‌های بیابانگرد (۱۳۷۹) و جلیلیان (۱۳۷۵) میزان و مدت شناخت همسر پیش از ازدواج، با گرایش به طلاق رابطه معنادار و معکوس دارد. بنابراین بهترین روش گزینش همسر، آشنایی با سابقه و با وساطت دیگران است. با این حال تنها در نیمی از روابط به تصویر کشیده شده در سریال‌های مورد بررسی، آشنایی با سابقه و با وساطت دیگران بوده و نیمی دیگر، به روش آشنایی در زمانی کوتاه و بدون سابقه (دل‌باختگی در یک نگاه با ۳ مورد فراوانی) به نمایش درآمده است جای تعجب است که ۲ مورد از ۳ مورد آشنایی و دل‌باختگی در یک نگاه و ۶ مورد از ۱۱ مورد آشنایی در زمان کوتاه، در پایان به ازدواج موفقیت‌آمیز و توأم با خوشبختی منتهی

شده است. همچنین، ۱ مورد از آشنایی با وساطت دیگران به ازدواج منتهی نشده و ۱ مورد از آشنایی با سابقه، به ازدواج ناموفق انجامیده است. طراحی و به تصویر کشیدن این گونه ازدواج‌ها که مغایر با اصول بدیهی ازدواج موفق است، نه تنها موجب آگاهی‌بخشی به مخاطب نمی‌شود، بلکه وی را گمراه می‌سازد؛ زیرا مخاطب به این نتیجه می‌رسد که آشنایی از طریق دل‌باختگی در یک نگاه منجر به ازدواج موفق می‌شود. حال آنکه باید در سریال‌ها خلاف این رویه عمل شود و تمام آشنایی‌های بدون سابقه به ازدواج‌های ناموفق یا طلاق بینجامد.

● نتایج پژوهش‌های خارجی و داخلی نشان داده است شناخت دو طرفه منجر به ازدواج موفقیت‌آمیز می‌شود و این گونه ازدواج‌ها از آسیب‌پذیری کمتری برخوردارند. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد ۵ مورد از رابطه زن و مرد که همراه با شناخت دو طرفه بوده است، منتهی به ازدواج نشده و ۵ مورد از روابط زن و مرد که با شناخت یک طرفه (یکی از زن یا مرد) بوده، به ازدواج موفقیت‌آمیز و خوشبختی انجامیده است. مورد تعجب‌آور اینکه در دو مورد از روابط زن و مرد که شناخت وجود نداشته است، ازدواج موفقیت‌آمیز توأم با خوشبختی به تصویر کشیده شده است. وجود این گونه موارد متناقض نشان‌دهنده این است که در طراحی مسائل مربوط به ازدواج در سریال‌های تلویزیونی نگاه کارشناسانه وجود ندارد.

● از جمله مواردی که ازدواج را آسیب‌پذیر می‌سازد، ازدواج به دلیل تنگناهای زندگی، توافق پدر و مادرها و عقد در زمان تولد است. نتایج نشان می‌دهد در سریال‌های مورد بررسی، این گونه ازدواج‌ها (۱ مورد به دلیل تنگناهای زندگی، ۱ مورد به دلیل توافق پدر و مادر و ۱ مورد بنا به سنت خانواده و عقد در زمان تولد) پایان موفقیت‌آمیز داشته‌اند در حالی که پژوهش‌ها نشان داده است چنین ازدواج‌هایی منجر به طلاق می‌شوند. در سریال‌های مورد بررسی، نه تنها این موارد به چالش کشیده نشده، بلکه مورد تأیید نیز قرار گرفته است.

● نقش والدین ایرانی در ازدواج فرزندان بیش از جوامع صنعتی است زیرا هنوز خانواده ایرانی یکی از وظایف و کارکردهای خود را، انتخاب همسر برای فرزندان خود می‌داند. در ایران، نقش والدین در امر همسریابی برای فرزندان، هنگام اتخاذ تصمیم نهایی جوانان برای ازدواج بیشتر می‌شود. نتایج نشان می‌دهد در نیمی از سریال‌های

مورد بررسی، والدین دختر و پسر در ازدواج آنان نقشی ندارند و نقش والدین به تصویر کشیده نشده، گویی این سریال‌ها برای مخاطب غیرایرانی ساخته شده‌اند.

● همان‌گونه که پژوهش‌ها در داخل کشور نشان داده است، یکی از موانع ازدواج پسران، توقعات خانواده دختر از داماد است که جا دارد در سریال‌ها به نحو شایسته‌ای این موضوع به چالش کشیده شود. نتایج بررسی نشان می‌دهد در نزدیک به $\frac{2}{3}$ از سریال‌های مورد بررسی به این موضوع پرداخته نشده است.

● پژوهش‌ها نشان داده است، مهریه، شیربها، جهیزیه، شروط ضمن عقد و مراسم مجلل جشن عروسی از جمله موانع ازدواج هستند. بررسی سریال‌ها حاکی از این است که تنها در ۲ مورد از ازدواج‌های مورد بررسی، مهریه عروس و شروط ضمن عقد ذکر شده است. مهریه در ۱ مورد «آزادی برادر از زندان» و در ۱ مورد «۱۴ سکه طلا» بوده است.

شناسایی و به چالش کشیدن هر یک از موانع ازدواج از جمله محورها و اولویت‌های تولید و پخش برنامه‌های صداوسیما است که لازم است در سریال‌های داخلی مدنظر قرار گیرد؛ اما نتایج بررسی حاضر نشان می‌دهد این موانع در سریال‌ها کمتر به چالش کشیده شده یا اصلاً مطرح نشده است. تنها در ۳ مورد ازدواج، مهریه بالا و جهیزیه تجملی نکوهش شده است. جالب اینکه در ۱ مورد ازدواج، حتی جهیزیه مجلل و بالا تأیید شده است و همچنین در ۳ ازدواج مراسم جشن عروسی تجملی و تشریفاتی مورد تأیید قرار گرفته است. بنابراین با توجه به نتایج پژوهش‌های بیابانگرد (۱۳۷۹)، مصلحتی (۱۳۷۹)، رضوی (۱۳۸۱) و جهان‌دیده (۱۳۷۶) لازم است در طراحی ازدواج دو فرد به موانع اقتصادی، فردی، فرهنگی، خانوادگی مانند توقع بالای خانواده دختر، چشم و هم‌چشمی‌های خانوادگی، مشکل تراشی خانواده، دخالت والدین، مهریه‌های سنگین، برگزاری مراسم پرهزینه، شیربها و... پرداخته شود و عوامل و تبعات منفی آنها به گونه‌ای هنرمندانه برای آگاهی بخشی به مخاطبان نمایش داده شود.

● هر چند جامعه ایران در حال گذار از سنت به مدرنیسم است، هنوز سنت‌ها بر

تمام شئون زندگی، بویژه ازدواج حاکم هستند و در بسیاری از خانواده‌ها ازدواج به صورت سنتی انجام می‌شود اما در نمونه مورد بررسی، تنها $\frac{1}{6}$ از ازدواج‌ها سنتی بوده‌اند. به تصویر کشیدن ازدواج‌های برگرفته از سنت‌های صحیح و متناسب با جامعه

- امروز، به یک اندازه می‌تواند به پایداری ازدواج سنتی کمک کند.
- رعایت تناسب و تجانس در انتخاب همسر، به عنوان یک قاعده جهانی همسرگزینی پذیرفته شده است و تشابه و همسانی در مکان زندگی، سن، تحصیلات، طبقه اقتصادی - اجتماعی، ویژگی‌های روان‌شناختی، مذهبی و... مورد تأکید بیشتر پژوهشگران بوده است زیرا تناسب بیشتر، موجب سازگاری بیشتر است. پژوهش‌ها نشان می‌دهد همسانی، به استمرار و استحکام پیوند نیز کمک می‌کند. بررسی علل اختلاف‌های زناشویی بویژه مسئله طلاق نشان داده است نبود تناسب و تجانس در زمینه‌های مختلف موجب بروز اختلاف و در نهایت طلاق می‌شود. در تعالیم اسلام نیز تناسب و تجانس به عنوان «اصل کفویت» یاد شده است. با توجه به دو ویژگی «انتخاب» و «اعطای اعتبار اجتماعی» به پیام در رسانه‌ها، نقش تلویزیون در اشاعه معیارها و ملاک‌های همسرگزینی، بی‌بدیل و قابل توجه است زیرا از طریق این کارکرد می‌توان ملاک‌های واقعی و درست همسرگزینی را برای جوانان و خانواده‌های آنها تبیین کرد. نتایج بررسی حاضر بیانگر این است که در سریال‌های مورد بررسی، رویکرد هدفمند و حساب شده‌ای در جهت اشاعه ملاک‌های واقعی و درست همسرگزینی اتخاذ نشده و حتی در مواردی، ازدواج‌هایی به نمایش درآمده که تناسب و تجانس همسران را در زمینه‌های مختلف برای مخاطب مشخص نکرده است.
  - از آنجا که صداوسیما رسانه‌ای دینی است نگاه آن به ازدواج نیز باید دینی باشد، لازم است در سریال‌ها بر «توکل به خدا در امر ازدواج» و «اینکه ازدواج عمل به تکلیف و وظیفه دینی است» تأکید و توصیه شود؛ نتایج نشان می‌دهد تنها در $\frac{1}{3}$ ازدواج‌های مورد بررسی به نوعی این امر مورد تأکید قرار گرفته و توصیه شده است.
  - رسانه ملی ضمن تصحیح نگرش‌ها، معیارها و ملاک‌های ازدواج می‌تواند با سوق دادن توجه مخاطب به گزینه مناسب و همسان، نشان دهد ازدواج‌های ناهمسان و نامتجانس سرانجامی ناموفق و همراه با ناخشنودی دارند. نتایج نشان می‌دهد بیش از نیمی از روابط بین زن و مرد با وجود نبود تجانس در زمینه‌های گوناگون، به ازدواج موفقیت‌آمیز منتهی شده و تنها در ۳ مورد به ازدواج ناموفق و تلخ انجامیده است.
  - زمان و دوره تاریخی اکثر ازدواج‌ها و طلاق‌های به تصویر کشیده شده، «حال» بوده که این خود نکته‌ای مثبت است و موجب احساس نزدیکی مخاطب با موضوع می‌شود.

● با توجه به اینکه از دیدگاه اسلام «طلاق» امری منفور است چنان که پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: «ناپسندترین امور نزد من طلاق است» و با توجه به اینکه آمار «طلاق» در کشور افزایش یافته و این پدیده، دارای ابعادی به تعداد تمامی جوانب و ابعاد جامعه انسانی است و تأثیرات روانی، اقتصادی، اجتماعی بسیاری دربردارد و نیز پرداختن به طلاق (معرفی و شناسایی ابعاد مختلف این بحران در جامعه و علل و عوامل و راه‌های پیشگیری از آن) از جمله اولویت‌های تولید و پخش برنامه‌های خانواده و جوان سازمان صداوسیماست، پرداختن به پدیده «طلاق» به صورت عالمانه و کارشناسانه در سریال‌های تلویزیونی امری ضروری است. نتایج پژوهش حاکی است هر چند در سریال‌های مورد بررسی، ۱۶ مورد رابطه جدایی به تصویر کشیده شده است، متأسفانه جدایی‌های به تصویر کشیده شده نیز مانند ازدواج‌های نمایش داده شده، خالی از اشکال نیستند. نتایج پژوهش‌های متعدد نشان داده است ناهمسانی و نبود تناسب و تجانس زن و مرد در حیطه‌های گوناگون موجب نارضایتی و اختلاف و در بسیاری از موارد جدایی و طلاق می‌شود، اما آنچه از یافته‌های پژوهش به دست آمده، با این نتایج در تناقض است چنان که در جدایی‌های به تصویر کشیده شده، زن و مرد در حیطه‌های مختلف با هم تناسب و تجانس دارند.

● به تصویر کشیدن دلایل جدایی زن و مرد می‌تواند نزد مخاطب صورتی منطقی به این کار ببخشد. در حالی که نامشخص بودن دلیل جدایی نه تنها برای مخاطب آموزنده نیست، بلکه از اعتبار پیام و رسانه نزد او می‌کاهد. نتایج نشان می‌دهد در جدایی‌های به نمایش درآمده نزدیک به نیمی از جدایی‌های مردان و نزدیک به $\frac{1}{4}$ جدایی‌های زنان دلایل مشخصی نداشته است.

● نتایج پژوهش‌ها نشان داده است یکی از عوامل جدایی زن و مرد، نقش منفی خانواده‌هاست. در پژوهش حاضر، در $\frac{1}{4}$ جدایی‌ها خانواده زن و در کمتر از $\frac{1}{5}$ جدایی‌ها خانواده مرد دخیل بوده‌اند. این امر مؤید توجه به این نکته در سریال‌هاست.

● در جامعه ایران، بزرگ‌ترها، ریش‌سفیدها و والدین همیشه نقش میانجی را در حل مشکلات زن و مرد و جلوگیری از طلاق داشته و دارند. نمایش این نقش از طریق تلویزیون موجب می‌شود این افراد همچنان به عنوان نوعی مشاور و راهنما در زندگی جوانان باقی بمانند. نتایج نشان می‌دهد در بیش از نیمی از اختلاف‌ها نقش میانجیگری

بزرگ‌ترها در جلوگیری از جدایی به تصویر کشیده نشده و در نزدیک به نیمی به نمایش درآمده است.

● طلاق و جدایی پیامدهای منفی و مخرب فردی، خانوادگی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی و... بسیاری (بر فرزندان و اعضای خانواده) دارد که لازم است تلویزیون با به تصویر کشیدن آنها در پایین آوردن آمار طلاق به جامعه کمک کند زیرا براساس نظریه یادگیری مشاهده‌ای، به تصویر کشیدن پیامدهای منفی طلاق موجب می‌شود مخاطب در هنگام رویارویی با موارد مشابه، با آگاهی از این پیامدها تصمیم درستی بگیرد. نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد در جدایی‌های مورد بررسی، بیشتر به پیامدهای فردی طلاق پرداخته شده است. همچنین $\frac{۳}{۴}$ زوج‌های در حال جدایی فرزند نداشته‌اند؛ در حالی که برای اثرگذاری بیشتر و عمیق‌تر بر مخاطب در خصوص پیامدهای منفی طلاق لازم است تبعات این امر بر زندگی فرزندان به صورت هنرمندانه و تأثیرگذار به تصویر کشیده شود. همچنین لازم است به تمام پیامدهای منفی طلاق در سریال‌ها پرداخته شود.

● نتایج پژوهش‌های مختلف نشان داده است انتخاب‌هایی که با علاقه و شناخت متقابل همراه بوده، کمتر در معرض جدایی و آسیب قرار داشته است و انتخاب‌های پس از آشنایی کوتاه‌مدت و دل‌باختگی با یک نگاه، تحمیلی یا اجباری، موقعیتی و... بیشتر در معرض جدایی و آسیب بوده‌اند. بررسی حاضر نشان می‌دهد متأسفانه طراحی برخی «جدایی‌های» سریال‌های مورد بررسی، کارشناسانه و براساس پژوهش نبوده است زیرا در نزدیک به $\frac{۲}{۵}$ از جدایی‌های مورد بررسی، انتخاب زن و مرد با علاقه و شناخت متقابل همراه بوده است.

پیشنهادها

۱. پیشنهاد می‌شود برای طراحی فرآیند ازدواج (رابطه عاطفی زن و مرد) یا طلاق (جدایی) با کارشناسان روان‌شناسی و جامعه‌شناسی مشاوره شود تا ازدواج و طلاق به تصویر کشیده شده کاملاً منطقی و مبتنی بر اصول علمی باشد.
۲. با توجه به وجود بحران ازدواج و طلاق در کشور لازم است این دو مقوله در سریال‌های داخلی به صورت هدفمند و عالمانه مورد توجه قرار گیرد همچنین به منظور کمک به کاهش این بحران‌ها ضروری است از تمام فیلمنامه‌نویسان و هنرمندان و

- کارگردانان خبره در زمینه فیلم و سریال برای خلق آثار بدیع و اثرگذار استفاده شود.
۳. ازدواج‌ها و طلاق‌های خلق شده از هر لحاظ مبتنی بر یافته‌ها و مستندات پژوهشی بویژه یافته‌های داخلی و بومی باشد.
۴. در طراحی ازدواج‌های سالم و متعادل ملاک‌های گزینش همسر از دیدگاه اسلام در نظر گرفته شود.
۵. در طراحی ازدواج در سریال‌ها آثار سازنده ازدواج بر فرد، مانند احساس شادکامی، کاهش ارتکاب جرم، کسب موفقیت و... و همچنین اثرات (فردی، خانوادگی و اجتماعی) تأخیر در ازدواج به نحوی هنرمندانه برای مخاطب به تصویر کشیده شود.
۶. ازدواج‌ها صرفاً برای جذابیت داستان و سریال طرح نشوند بلکه پرداختن به آنها به صورت هدفمند و در جهت افزایش آگاهی و عبرت‌آموزی مخاطب باشد.
۷. در طراحی ازدواج‌ها، آشنایی‌های با سابقه و با وساطت دیگران منتهی به ازدواج موفقیت‌آمیز شود و آشنایی در مدت کوتاه، دل‌باختگی در یک نگاه و ازدواج بدون شناخت به ازدواج‌های ناموفق و حتی طلاق بینجامد.
۸. به منظور آگاهی‌بخشی به مخاطبان، طراحی ازدواج‌های ناشی از تنگناهای زندگی، توافق پدر و مادرها و عقد در زمان تولد، به گونه‌ای باشد که در پایان به شکست و حتی طلاق منجر شوند.
۹. در سریال‌ها، ازدواج‌های فامیلی یا پرخطر به چالش کشیده شوند و تبعات منفی آنها به تصویر درآید.
۱۰. با توجه به نقش والدین در امر همسریابی فرزندان و اتخاذ تصمیم‌هایی جوانان در امر ازدواج، در طراحی ازدواج به طور موکد به نقش والدین پرداخته شود.
۱۱. به دلیل حاکم بودن سنت‌ها و رواج ازدواج سنتی، در طراحی ازدواج، این نوع پیوندها نیز مدنظر قرار گیرد و نکات مثبت و منفی آنها به تصویر کشیده شود.
۱۲. از آنجا که کشور ما با بحران ازدواج جوانان روبه‌روست، در طراحی ازدواج، بیشتر ازدواج جوانان به تصویر کشیده شود، نه ازدواج افراد میانسال و پیر.
۱۳. با توجه به نقش انتخاب همسان در ازدواج موفق، در طراحی ازدواج، پیوندهایی موفقیت‌آمیز نمایش داده شوند که حداکثر تناسب و تجانس را در زمینه‌های سنی، تحصیلی، شغلی اجتماعی، اقتصادی، مذهبی، هوشی، قومی، فرهنگی، سلامت

جسمانی و صفات اخلاقی رعایت کرده باشند همچنین، با توجه به اینکه ازدواج‌های ناهمسان منجر به طلاق می‌شوند، در طراحی طلاق، ناهمسانی در زمینه‌های یاد شده به نحوی هنرمندانه به تصویر کشیده شود.

۱۴. برای آگاهی خانواده‌ها، نقش منفی و مخرب خانواده‌ها در طلاق به صورت هدفمند و منسجم به تصویر کشیده شود.

۱۵. با توجه به نقش بزرگ‌ترها، ریش‌سفیدها و والدین در میانجیگری و جلوگیری از طلاق، ضروری است در طراحی طلاق در سریال‌ها به این امر پرداخته شود.

۱۶. برای آگاهی مخاطبان ضروری است به علل فردی، فرهنگی، اجتماعی و

اقتصادی طلاق به صورت هدفمند و منسجم پرداخته شود و تنها به بررسی یک دلیل اکتفا نگردد.

۱۷. طرح روابط احساسی زن و مرد در داستان منطقی باشد؛ برای مثال زنی که شوهر و فرزندش را ده سال رها کرده و به خارج از کشور رفته است، در یک لحظه و در یک آن نفرتش تبدیل به عشق نشود.

۱۸. در صورت طراحی مثبت عشق در سریال‌ها، ازدواج و جدایی افراد به گونه‌ای باشد که دختر و پسر متجانس و متناسب با هم ازدواج کنند و برعکس. همچنین روابط بر اساس اتفاق و حادثه غیرمنطقی ایجاد نشود.

۱۹. نكوهش ازدواج‌های ناهمگون (مانند ازدواج مرد ۵۰ ساله با دختر ۲۰ ساله یا ازدواج زن و مردی که حتی یک ویژگی مشترک با هم ندارند) در تولیدات رسانه‌ای در نظر گرفته شود.

۲۰. در ازدواج‌های موفق قواعد مشترکی وجود دارد. برای جلوگیری از افزایش طلاق و نیز افزایش رضایتمندی مخاطبان از ازدواج خود، در طراحی ازدواج در سریال‌ها به این قواعد مشترک پرداخته شود؛ قواعدی از قبیل «احترام»، «بردباری»، «اعتماد متقابل»، «تشریک مساعی»، «استفاده از مهارت‌های ارتباطی»، «شوخی طبیعی»، «خوش‌رویی و خوش‌خلقی» و...

۲۱. برای تغییر در نگرش مخاطبان لازم است نگرش‌های جدید جایگزین نگرش‌های قبلی شود. از این‌رو ضروری است برنامه‌هایی با موضوع «تغییر در

نگرش‌های زندگی زناشویی» تهیه شود که در آن تفاوت‌های رفتاری زن و شوهرهای شادکام و ناراضی به تصویر درآید و مورد بررسی قرار گیرد.

۲۲. برای آگاهی‌بخشی به مخاطبان، علاوه بر قالب فیلم و سریال می‌توان از طریق برنامه‌های تخصصی مبتنی بر گفتگو و مشاوره، برنامه‌های آموزشی، تبلیغات مناسب، نمایش تجربه‌های واقعی و زندگی‌های موفق به امر ازدواج و طلاق پرداخت.

منابع فارسی:

۱. اعزازی، شهلا (۱۳۷۳) خانواده و تلویزیون، گناباد: مرندیز.
۲. باقریان نژاد اصفهانی، زهرا (۱۳۸۰) مقایسه ابعاد نارضایتی زناشویی زنان و مردان متقاضی طلاق شهر اصفهان، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت معلم، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی.
۳. جلیلیان، زهرا (۱۳۷۵) عوامل اجتماعی مؤثر بر درخواست طلاق در شهر تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی.
۴. جهان‌دیده، غلامحسین (۱۳۷۶) عوامل اقتصادی مؤثر در بروز طلاق، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی.
۵. حسینی، حسن (۱۳۷۴) سیمای اجتماعی و فرهنگی طلاق در شهر تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی.
۶. رنجبر، محمدرضا (۱۳۷۹)، ازدواج بدون طلاق، تهران: آوای نور.
۷. رضایی فر، دفتر آسیب‌دیدگان اجتماعی سازمان بهزیستی؛ پایگاه اطلاع‌رسانی روزنامه کیهان، ۱۳۸۴/۹/۲۸
۸. شریف‌نیوز، پایگاه خبری - تحلیلی دانشجویان ایران ، ۸ آذر ۱۳۸۴
<http://sharifnews.ir>
۹. مطهری، مرتضی (۱۳۷۵)، نظام حقوق زن در اسلام، تهران: صدرا.
۱۰. مرکز طرح و برنامه‌ریزی معاونت تحقیقات و برنامه‌ریزی (۱۳۸۳) اهداف، محورها، اولویت‌ها و سیاست‌های تولید ، تأمین و پخش در سال ۱۳۸۳، تهران: سروش.

منابع انگلیسی:

1. Buss, David (2001) **Men And Women differ in tactics used to stay Married**. Internet.
2. Berry, D.B. (1998) **THE Divorce (2 nd ed.)**. Lowell: House publication CO.
3. Caldwell, J.C. et al (1998) '**The construction of adolescence in a changing world: implications for sexuality, reproduction and marriage**'. Population Studies, 37 (3).
4. Emery, E.R. (1999) **Marriage, Divorce and Children's Adjustments (2 nd ed.)**. Sage Publications. INC.
5. Robinson, M. (1993) **Family Transformation; Through divorce & remarriage: a systematic approach (2nd ed.)**. Routledge Publication CO.

پی‌نوشت

۱. از آنجا که ازدواج یک «فرآیند» محسوب می‌شود کل سریال به عنوان واحد تحلیل انتخاب شده است. همچنین در بازبینی‌های اولیه نمونه مورد بررسی برای تعیین واحدهای تحلیل، محقق متوجه شد پرداختن به ازدواج‌ها و طلاق‌ها در سریال‌ها هدفمند نیست بلکه به صورت پراکنده و در قسمت‌های مختلف به ازدواج و طلاق پرداخته شده است، از این رو از واحدهای تحلیل کوچک‌تر مانند «قسمت» یا «صحنه» و... استفاده نشد.
۲. شایان ذکر است سریال‌هایی که در سال ۸۳ شروع شده و در سال ۸۴ چند قسمت پایانی آنها پخش شده بود از جامعه حذف شدند (مانند آهوی ماه نهم) اما سریال‌هایی که چند قسمت اول آنها در سال ۸۳ شروع شده و در سال ۸۴ ادامه یافته‌اند جزء جامعه محسوب شدند (مانند مشق عشق). همچنین سریال‌هایی که در اواخر فصل پاییز شروع شده بودند و قسمت اعظم آنها تا سه ماه پایانی سال ادامه داشت از نمونه حذف شدند (مانند لبه تاریکی، گارد ساحلی و...).
۳. با توجه به اینکه اگر شرط «پربیننده بودن» سریال نیز مدنظر قرار می‌گرفت، نمونه مورد بررسی کاهش پیدا می‌کرد از این شرط صرف‌نظر شد.
۴. کارشناسان عبارت بودند از: یک کارشناس روش پژوهش و دو کارشناس روان‌شناس و جامعه‌شناس.

